

Tongan

**Fakamā'opo'opo 'o e Palani
Fakaangaanga 'a e Poate Vāhenga Fili
Whau 2026**

**Tāmaki Turuki.
Altogether Auckland.**

Meí he Seá

Ko e Palani Fakaangaanga eni ‘a e Poate (Whau Local Board Plan 2026) ‘oku ‘oatu ai ‘a e founa te mau fakanaunau mo nofo-taha ki ai ‘emau ngaahi ngāue ‘i he ta‘u ‘e tolu ka hoko maí ke feau ai ‘a e ngaahi feinga mo e faka‘amu ‘a hotau komiunitií. ‘I hono fakahū mai ko ia ‘o e Fairer Funding, ‘oku ‘i ai leva ‘a e ngaahi faingamālie fo‘ou ‘i Whau ke fakalelei‘i ‘a e tonounou ko ia ‘o hono fakapa‘anga ‘o e ngaahi ngaue pea ke fakalelei‘i leva ‘a e ngaahi naunau fakakolo mo e ma‘u‘anga tokoni (services) ma‘ae kakai ‘o hotau vahenga ni.

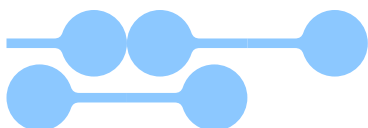
‘Oku fakamamafa‘i ‘e he Palani ‘a e ngāue fakataha mo e mana whenua, mātāwaka, mo e faka‘au ke tokolahi mai ‘a e kakai fonua tupu‘anga kehekehe ‘i hotau komiuniti kae‘uma‘a foki ‘a hono poupou‘i ‘o ‘etau ngaahi senitaá, ngaahi fakataha‘anga (hubs) mo e ngaahi kulupu ‘oku nau tokoni ke tau nofo feongoongoi mo mo‘ui lelei foki. ‘Oku kau ki he ngaahi me‘a ‘oku fakamu‘omu‘á ‘a hono fa‘u ‘o ha ngaahi loto-kolo mo e feitu‘u fakapule‘anga ‘oku malu, hao mo longomo‘ui. Pea ke matu‘uaki ‘a e ngaahi ha‘aha‘a ‘o e feliuliaki ‘o e ‘ea pea mo e ‘ātakai foki. Pea ‘e fiema‘u ke fakahoko ha ngaahi ngaue ‘o hange ko e naunau ki he fefononga‘aki, tō‘akau he ngaahi feitu‘u ‘oku ‘osi nofo‘i pea mo ha komiuniti ‘oku ne matu‘uaki ‘a e ngaahi faingata‘a‘ia ‘o e nofó.

‘I he vakai atu ki he kaha‘u, ‘oku tau tokangataha ai ki hono ngaue‘i ‘o e Palani ke hoko ‘aki ha poupoua ‘o e ngaahi ouau ‘o e faiva mo e fakananivi (arts) fakalelei‘i ‘a e ngaahi nāunau sipotí mo e fakamalohisino, pea ke hu‘ufataha ‘etau ngāue ki ha founa fakafo‘ou pea mo e fakasi‘isi‘i ‘a e kasa kona kāponí. Ko e Palani ko ‘ení ko hono langa hake ‘o Whau ko ha vahenga ‘oku nofo fepoupouaki mo fekoekoe‘i, pea ‘oku mau tapu atu ke ‘omai ‘a ho‘o mou ngaahi fakakaukau ke tokoni ia ki hono langa‘aki ha kaha‘u ma‘a kitautolu kotoa.

Kay Thomas

Whau Local Board Chairperson

Ko e fakanounou ko ‘ení ‘oku ‘oatu ai hano fakamatala‘i ‘o e fokotu‘u ki he ‘emau draft Whau Local Board Plan 2026. ‘Oku mau tapou atu ke mou lau ke kakato ‘a e palani fakaangaangá, ‘oku ma‘u atu ‘i he ‘initaneti ‘i he [akhaveyoursay.aucklandcouncil.govt.nz](https://www.aucklandcouncil.govt.nz/whau), ‘i he ngaahi laipeli fakavahé mo e ngaahi senitā fakahoko ngāue ‘a e kōsilió ‘o fakahoko mai ho‘omou fakakaukau ‘o ‘oua ‘e tōmui ange ‘i he ‘aho **Tu‘apulelulu 23 ‘o Siulai 2026**. Pe a‘u tonu mai ‘o fakahā mai ho‘o fakakaukau ‘i ha taha ‘o ‘emau ngaahi polokalama ‘e fakahokó.

Ngaahi Ola ma‘á e Kakai Māori, Ola ki he Tu‘unga ‘o e ‘Eá pea ke Potupotu Tatau (Equitable) ‘a e Ola ko iá

‘E tokanga taha ‘a e Palani ‘a e Poate ki he ‘uuni me‘a ‘e nima ‘a ia ‘oku nau faitu‘utu‘uni aí pea malava ai ke nau fakahoko ‘a e uesia lelei tahá ‘i he tu‘unga fakakoló. ‘Oku ‘i ai ‘a e ngaahi me‘a lalahi ‘e tolu ke fakakaukau‘i ‘i he faitu‘utu‘uni mo e ‘inivesi kotoa pē:

- Ngaahi ola ma‘á e kakai Māori
- ngaahi ola ki he tu‘unga ‘o e ‘eá
- Ke potupotu tatau ‘a e ola ko iá

Ko e ngaahi ola ‘ení te ne pule‘i ‘a hono fakahokohoko ‘a hono fokotu‘u mo fakahoko ‘a e Palani ko ‘eni ‘a e Poate Vāhenga Filí pea ‘oku e‘a atu ia ‘i he kotoa ‘o e nima‘i kaveinga ‘oku nofo-taha ki ai ‘a e tokangá.

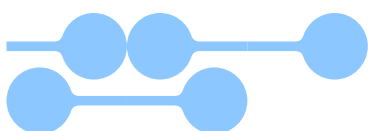
Komiunitií

‘Oku ongo‘i ‘e hotau kakaí ‘oku tau uouongataha pea ‘i ai mo e ngaahi feitu‘u mo e faingamālie ke tau feongoongoi mo tupulaki ai ‘a e mo‘ui.

Ko ‘Etau Palaní

Ko ‘etau ngaahi taumu‘a ki he ta‘u ‘e 3 (Ngaahi Taumu‘á)

- Taki kaukaua ‘okú ne fakatahataha‘i mai ‘a e kakaí ke lava ‘e he komiuniti ‘o matu‘uaki ha ngaahi faingata‘a‘ia.
- ‘Oku ongo‘i malu, hao mo fiefia mo tau mo‘ui lelei.
- Ke fakaivia mo fakatolonga ‘a e to‘onga mo‘ui ‘a e kakai Māori ‘o fakafofou ‘i he rangatiratanga.
- Ke ‘i ai ha ngaahi feitu‘u fakakomiuniti ma‘ae kakai ke nau feohi, ako mo fai ai ‘a e ouau fakafonuá, ‘aatí, mo e ngaahi ngāue fakamea‘a mo e va‘inga (recreation).
- Ko ha ‘otu pa‘ake mo ha ngaahi konga ‘ata‘atā kuo vahe‘i ke faingofua ‘a hono faka‘aonga‘i ke fai ai ha ‘a e ngaahi ouau kehekehe.
- ‘Oku mateuteu ‘a e komiunitií mo e ‘ātakaí ki he feliliuaki ‘a e ‘eá mo fakasi‘isi‘i ‘a e kasa koná.

‘Ātakai fakaenatulá

Ko ha ‘ātakai fakaenatula mo‘ui lelei mo kaukaua pea ‘oku tau tauhi mo fehokotaki lelei mo ia

Ko ‘Etau Palaní

Ko ‘etau ngaahi taumu‘a ki he ta‘u ‘e 3 (Ngaahi Taumu‘á)

- Ke fakalelei‘i ‘a e mauri mo e mo‘ui ‘a e Vaitafe Whau, hono ngaahi tafenga vai pea pehe foki mo e taulanga Manukau mo Waitematā.
- ‘Oku malu‘i mo fakalelei‘i ‘a e tu‘unga kehekehe ‘o e me‘amo‘uí (biodiversity) ‘ulu‘akaú (flora) mo e monumanú (fauna), pea malu‘i ‘a honau nofo‘angá takitaha.
- Ke fakaivia ‘a e Mana whenua mo ‘etau ngaahi kulupu ki he ‘ātakai ‘i he koló ‘i hono tauhi ‘o e te taiao (ko e kau malu‘i ia ‘o e ‘ātakai).

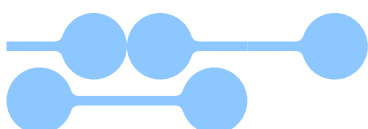
Ātakai kuo Langá

Ko Whau ko ha vahenga ia ‘oku lata mo nofo uouongataha ‘a hotau kakai.

Ko ‘Etau Palaní

Ko ‘etau ngaahi taumu‘a ki he ta‘u ‘e 3 (Ngaahi Taumu‘á)

- Ke hoko hotau ngaahi loto koló mo e feitu‘u ‘oku nofo‘i ko ha feitu‘u malu, hao mo talitali lelei ai ‘a e kakai.
- Ko e ngaahi langa mo e palani ke fakalelei‘i ai ‘a e ngaahi feitu‘u ‘oku nofo‘i, ke ne matali ‘a e ngaahi fiema‘u mo e tupulaki ‘i he lolotongá ni mo e kaha‘ú foki.
- ‘Oku ha sino mei he ngaahi feitu‘u ‘i loto-koló ‘a e hono fakamahiu‘inga‘i ‘o e to‘onga fakafonuá mo e tukufakaholo ‘a hotau komiunití.

Langa fakalakalaka faka'ekonōmika

Ke taha'ona mo longomo'ui 'a e ngaahi loto koló ke ne tohoaki'i mai ai 'a e kakai, pisinisi mo e ngaahi poto'i ngaue fo'ou (creativity).

Ko 'Etau Palani

Ko 'etau ngaahi taumu'a ki he ta'u 'e 3 (Ngaahi Taumu'a)

- Fakaivia mo fakalahi 'a e fengaue'aki mo e ngaahi hoa ngāué ke ne fakatupulekina e mo'ui faka'ekonōmika.
- Fakalahi mal 'a e ma'u'anga ngāué mo e ngaahi halanga ako ngāué ma'ae koló.
- Poupou'i ha 'ekonōmika kaukaua mo faime'a fo'ou.

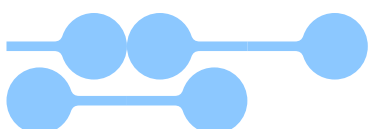
Fefononga'aki

Ke malu, hao mo faingofua 'a e fononga holo 'i Whau.

Ko e ngaahi me'a 'oku tau fakamu'omu'a

Ko 'etau ngaahi taumu'a ki he ta'u 'e 3 (Ngaahi Taumu'a)

- Ke faingofua, malu mo hao ke luelue mo heka pasikala 'a e kakai 'i hotau vahenga.
- Ke malu mo hao 'a e fefononga'aki 'i he feitu'u kuo 'osi nofo'i.
- 'Oku malu, hao mo faingofua hono faka'aonga'i 'o e naunau fefononga'aki fakatokolahi pea fiemālie foki ki he tokotaha kotoa pē.

'Oku faka'ata'atā 'a e Auckland Council meí ha fa'ahinga mo'ua 'i ha'ane felāve'i mo ha fa'ahinga ngāue fakalao kuo fakahoko 'o fakafalala 'i he pepa fakamatala ko 'ení ki ha fa'ahinga fehālaaki, tō nounou, mele, pe 'ikai fakakau atu 'o ha fakamatala 'i loto ai.
© 2026 Auckland Council, Whau Local Board

Tāmaki Turuki.
Altogether Auckland.

